Никола
ВУЈЧИЋ
песник

Краљево 2022.

Едиција
ПОВЕЉА

Библиотека
ПРЕОБРАЖЕЊЕ

Књига двадесет шеста

Рецензенти
Проф. емеритус Душан Иванић
Др Владимир Димитријевић
Др Марко Аврамовић

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ"
КРАЉЕВО

ЗБОРНИК

НИКОЛА ВУЈЧИЋ ПЕСНИК

Уредник
ДРАГАН ХАМОВИЋ

повеља

Аутор фотографије на корицама
Иван Спасојевић

У ЗБОРНИКУ

Уместо увода

9 / Драган Хамовић
БИРАНЕ РЕЧИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

I

15 / Радивоје Микић
ИЗМЕЂУ ЈЕЗИКА И СВЕТА:
ПОЕТИЧКА ЕВОЛУЦИЈА У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

43 / Саша Радојчић
ПОГЛЕД, РЕЧ И СЕЋАЊЕ:
ФЕНОМЕНОЛОШКА ПОЕЗИЈА НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

55 / Зорана Опачић
ЛОВ РЕЧИМА НА ВАРЉИВА СЕЋАЊА
Певање о детињству и за децу Николе Вујчића

78 / Ђорђе Деспић
ОСВРТ НА ФЕНОМЕН РЕЧИ У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

98 / Јелена Младеновић
ПОЕТИКА ОДСУСТВА У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА:
ПРАЗНИНА, ТИШИНА И БЕЛИНА

113 / Милица Ћуковић
ДАЉИНА ПРОСУТА У ДУБИНЕ:
ПОЕТИКА ПРОСТОРА У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

131 / Соња Миловановић
СТИЛСКИ ПРОСЕДЕ ПЕСНИЧКЕ КЊИГЕ *ДИСАЊЕ*
НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

149 / Јована Милованчевић
РЕЧИ КОЈЕ ПРЕТХОДЕ СТВАРНОСТИ
У ЗБИРКАМА *СКРИВЕНОСТИ* И *СВЕДОЧЕЊЕ* НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

II

169 / Јана Алексић
И МЕТАФИЗИЧКА ПРОЗИРНОСТ СТВАРИ
Ка поетици Николе Вујчића

176 / Ђорђе Нешић
РАЗМАК ИЗМЕЂУ РИЈЕЧИ И СТВАРИ
О поезији Николе Вујчића

180 / Никола Вујчић
СЛОВО О ПЕСМИ

III

187 / Ана Воштинић, Маријана Јакшић
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

261 / Регистар имена

УДК 821.163.41.09-1 Вујчић Н.

Милица В. Ћуковић

„ДАЉИНА ПРОСУТА У ДУБИНЕ”: ПОЕТИКА ПРОСТОРА У ПОЕЗИЈИ НИКОЛЕ ВУЈЧИЋА

Сажетак / У раду се анализира поетика простора у поезији Николе Вујчића. Посебна пажња посвећује се тумачењу функције четири просторне компоненте – даљине и близине, дубине и висине – у процесу конституисања значењских планова и песничких слика у Вујчићевом песничком опусу. Поглед и додир препознају се као стратегије активације или пак смирења Вујчићеве песничке имагинације, најнепосредније везане за даљину и близину. Категорија даљине интерпретирана је у многоструком садејству са мотивима погледа, огледала, прозора и одраза, али и као елемент егзистенцијалног или метапоетичког (само)одређења лирског субјекта, односно у контексту његове освајачке, запоседајуће (стваралачке) воље за моћ, док је категорија близине везана махом за мотив додира и стишавање субјектове активности и деловања.

Кључне речи / поетика простора, феноменолошка поезија, даљина, близина, висина, дубина, акмеизам, Никола Вујчић

Сумирајући поетичке карактеристике прве три збирке песама Николе Вујчића (прецизније, прве и треће збирке), у есејистичком микропортрету, насловљеном „Света прозирност ствари”, објављеном уз три Вујчићеве песме уврштене у критичко-поетску хрестоматију млађе српске поезије *Шум Вавилона* (1988), Михајло Пантић запазио је како, за разлику од збирке песама *Тајанствени стрелац*, која представља „поетско истраживање *гледањем*”, збирка *Дисање* доноси ново поетичко усмерење, нов модус опажања и описивања света, који Пантић одређује као специфичан, препознатљив, самосвојан „’феноменолошки’ угао”

(Pantić 1988: 455). Даље, у беседи „Песник, између речи и ствари", изговореној приликом уручења *Змајеве награде* Николи Вујчићу, 16. фебруара 2003. године, поводом збирке песама *Препознавање* (2002), Пантић је приметио како је Вујчић песник који се „после освајања искустава модерне поезије вратио примарној феноменологији света...." (Пантић 2008: 12), да би у огледу „Бели мит (поезија Николе Вујчића)" (Пантић 2009: 90), објављеном као поговор књизи изабраних старих и нових песама *Расути звук*, односно у поглављу „Бели мит" монографије *Други свет иза света*, овај критичар поезију Николе Вујчића експлицитно именовао „феноменолошком" поезијом (Пантић 2009а: 103), заснованом на неколиким основним, фреквентно употребљеним речима које поседују симболичко значење, као што су „вода, језик, дисање, град, звук", и које у песничким књигама Николе Вујчића постоје као својеврсне „реперне тачке, као ослонци на којима се гради један прозрачни, флуидни, надматеријални доживљај света" (Пантић 2009а: 103)[1].

Управо се на трагу запажања Михајла Пантића о феноменолошким својствима поезије Николе Вујчића, односно о брижљивом грађењу песничког опуса као компактне целине, у чијој је основи разуђена лајтмотивска структура, може разумети и поетика простора поезије

[1] Тумачећи збирку песама *Дисање*, Желидраг Никчевић примећује како Вујчић „обнавља и преиспитује нека општа мјеста ранофеноменолошке *авантуре гледања*... [сва подвлачења ауторова, прим. М. Ћ.]" (Никчевић 1991: 103), као што ће, у истом тексту, овај критичар указати на значај „метајезичке димензије", односно на постојање *хипограматичког нуклеуса* који „није само мотив, нити ипак тема, него [који] управо прикупља лексичку актуализацију сеизмичких елемената различите провенијенције..." (Никчевић 1991: 104), те опсесивних мотива које пак „пјесник искушава на релацији *предметност – чиста потенцијалност*, служећи се опробаним механизмима виђења (око), опипавања (рука) и именовања (говор)." (Никчевић 1991: 103). Феноменолошка заснованост *авантуре гледања*, „метајезичка" компонента, као и комплекс опсесивних мотива који творе њено семантичко и хипограматичко језгро, основна су обележја песничке имагинације Николе Вујчића, како у раним, тако и у познијим песничким збиркама.

овог аутора. Иако се у поезији Николе Вујчића могу издвојити урбани и рурални пејзажи, непосредно опажени предели и предели сачувани у сећању, као што се може повући дихотомија између речи и ствари, простора као означеног и разноликих означитеља којима би се простор могао обујмити, изразити, (ре)презентовати, ипак за тумачење феноменолошки засноване песничке имагинације Николе Вујчића најзначајније би било уочавање, издвајање и анализирање семантичких планова на којима се активирају и функција које у целокупном песништву Николе Вујчића остварују кључне, снажно симболички маркиране просторне координате – даљина и близина, дубина и висина – при чему се ова два пара просторних релација и лајтмотива само условно могу одредити као опозитни, сучељени, удаљени, док је у складу са стихом „Није удаљеност увек у даљини већ је, најчешће, у близини" (Вујчић 2012: 90) песме „Стрепња", наведене парове који одређују и омеђују песнички свет Николе Вујчића, неопходно сагледати као блиске, оне који се налазе у динамичном, међусобно усклађеном односу допуњавања, дошаптавања, огледања, препознавања. Отуда, дијалектичка и антитетична постулираност имагинације материје и просторне имагинације у поезији Николе Вујчића, симболизује, заправо, динамично начело изградње песничких слика, будући да висина непрекидно динамизује дубину, као и даљина близину, те се и „слово разлике", из истоимене Вујчићеве песме (в. Вујчић 2012: 9–10) поима као амбигвитетно, самоизмичуће и самооформљујуће структурно начело и моделативни принцип на којем се као стабилна поетичка чињеница изграђује „феноменолошка" поезија Николе Вујчића. Стога, тумачење корелацијâ између даљине и близине, висине и дубине, као и тематско-мотивског слоја везаног за ове упоришне тачке песничког простора, омогућава долажење до изнијансиранијих херменеутичких увида у целокупну поетику Николе Вујчића.

ДАЉИНА И БЛИЗИНА

У монографији *Земља и сањарије воље*, у поглављу „Психологија тежине", поред двеју супротних тежњи – притискања (као кретања наниже) и усправљања (као кретања навише) (в. Bašlar 2004: 235–242), које је протумачио као варијације непресушне воље за моћ стваралачког субјекта, Гастон Башлар издвојио је, такође, и „слике овладавања посматрањем" (Bašlar 2004: 249), као израз тежње за запоседањем, освајањем посматраног предела. Насловна синтагма збирке песама *Докле поглед допире* (2010), уз наслов књиге *Докле поглед допире и нове песме* (2012), најупечатљивија је, уметнички најпрегнантнија и по положају и функцији у структури књиге најзначајнија метонимија овог запоседајућег, освајачког погледа, док се, на микроструктури збирке (на нивоу појединачних песама и стихова) овладавање посматрањем остварује у просторној (али нимало статичној) координати даљине, реализованој углавном посредством мотива гледања/погледа, прозора, огледала, а у тесној вези како са чулним утисцима (где доминира мотив светлости), тако и са динамиком, смером кретања или пак мировањем.

Даљина је бескрај који треба савладати, укротити, учинити нескривеним „Погледом мерим само даљину, размаке њених набора", односно „нагињао сам се да боље видим ту слику. Гледајући је, она се / продубљивала, остајући само даљина. Дно даљине" (песма „Пут", Вујчић 2012: 47), али, исто тако, даљина је и објект жудње „Жудио сам за том даљином. Ето те, сад у њој! / добацује ми неко из те невидљивости. / Зањихао сам се у њеној стакластој светлости, као да сам у / заљуљаном чамцу, на сред пучине. Он ће ме даље одвести." (Вујчић 2012: 48). Такође, даљина је реверзибилна, она представља и правац кретања песничког субјекта, циљ путовања, егзистенцијалног усмерења „Настављам, али даљина је то! На то место / тешко је доћи." (песма „Место", Вујчић 2012: 51), као и полазну тачку, место са којег се субјект отискује на путовања, у да-

лека, увек све даља трагања „Даљина је и одакле сам отишао" (песма „Пут", Вујчић 2012: 48), при чему је интригантно и значењски важно да мотив даљине доминира у песмама позитних наслова – песмама „Пут" и „Место".

Поглед и додир постају стратегије којима се даљина приближава, припитомљује, као на пример, у песми „Сличност", у којој се мотив прозорског окна спаја са жуђеном просторном димензијом (даљином) „Отворио сам прозор и његова раширена стаклена крила / претворила су се у огледала у која се улила даљина. / Сад то далеко могао сам додирнути, прстима опипати затрављена / поља / и брежуљак нježен од ветра" (Вујчић 2012: 101) и даље, до самог стапања опажаја и инструмента опажања „Сва је даљина сад на мом прозору, у неухватљивој прозирности / његовог стакла. / Опколила ме тишином, појачавајући ћутање / и страх, да не помешам речи" (Вујчић 2012: 101). У песми више него индикативног наслова „Из даљине", посредством мотивâ прозора и огледања, сугерише се активизам, снага имагинације и жеља да се овлада посматрањем (али и да се посматра овладано) „буди огледало: кад пред тобом станем да се одмах видим. / (...) / научи волети даљину, / гледај кроз прозор" (Вујчић 2008: 111).[2] Поетичко начело одраза, рефлексије, самоогле-

[2] Иако су за поезију Вјачеслава Купријанова карактеристичне референце на савремену руску и европску друштвену стварност, за разлику од песничке књиге *Докле поглед допире и нове песме* (2012) Николе Вујчића, у којој је објављена *аисторијска* поезија: „У том смислу, ова поезија је потпуно *аисторијска*, песнички свет унутар ње није одређен ниједном друштвено-историјском координатом свог доба. [...] Јер,Вујчићеви стихови уопште нису референтни према свом друштвено-историјском моменту, већ су усмерени најпре ка елементарним датостима света, чиме само певање добија на плану општијих вредности и значења" (Деспић 2012: 106), интертекстуални сусрет Купријановљеве и Вујчићеве лирике остварен је на плану „елементарних датости света", уочљивих, пре свега, у мотивима огледала, неба, земље и одраза, па тако, наведени стихови Вујчићеве песме „Из даљине": „буди огледало: кад пред тобом станем да се одмах видим" (Вујчић 2008: 111) призивају стихове „Теорије одраза" Вјачеслава Купријанова, из збирке *Земљино небо*, који у Вујчићевом препеву гласе „Постани огледало и одрази / све на земљи и на небу" (Купријанов 2006: 59). Жеља за

дања остварује се у споју мотива невелике водене површине (баре), у којој лирски субјект посматра себе, осећајући растакање, преполовљеност властитог бића „Преполовила ме је. Пола сам у њеној дубини, / пола у нади, да не потонем" (Вујчић 2012: 26), да би даљина постала заједничко својство, заједнички посед како посматрача тако и средства посматрања „Пола даљине је њено, / а пола моје." (песма „На улици", Вујчић 2012: 26), као што сусрет песничког субјекта и стварности, сна и буђења, посредством метафоре једнооких капљица и поређења „Разбих се као талас о обалу" врхуни у метафори *дубине даљине*, којом је предочена непрозирност, неразлучивост, неодредивост људског бића „хиљаде капљица, / гледајући за мном, / у дубину / даљине, / плачу / јер се / не одазивам" (песма „Јутро", Вујчић 2012: 98).

Даљина може да фигурира као елемент аутопоетичке равни, као симбол процеса настанка уметничког дела „даљину између мене / и непознатог лика / данонoћно превољујем / уз пут све заборављајући" (песма „Рукопис", Вујчић 2008: 28), или, пак, она може бити метод евокације првобитних утисака и слика из детињства, као у песми „Детињство", у којој вожња бицикла постаје симбол освајања простора, пре свега даљине „Даљина ме је освајала, а ја сам / освајао даљину" (Вујчић 2014: 32). Релевантно би било, на примеру овог појединачног остварења, запазити удео биографије у моделовању простора песничког текста, али и повратни утицај песничког текста на обликовање биографско-мемоарског наратива,

---

обухватањем, одражавањем и изражавањем тоталитета погледом спознатог одлика је активистичке имагинације како руског, тако и српског песника. О значају слободног стиха за уметнички израз Вјачеслава Купријанова, као и о разлици између „тихе лирике" и естраде, о кризи и обнови поезије, о улози поезије у култури, о односу младих песника према руској авангарди, те о Купријановљевим прозним списима (кратким причама и роману) Никола Вујчић разговарао је са аутором *Земљиног неба* приликом његовог гостовања на *Октобарским сусретима писаца* (в. Вујчић 1984: 24), као што је, приликом Купријановљевог учешћа у емисији *Поезија уживо,* у Коларчевој задужбини у Београду, 16. 10. 2021, поезију овог аутора публици представио управо песник и преводилац Никола Вујчић.

будући да наслов првог поглавља *Дубоке пловидбе* гласи „Освајање даљине” (в. Вујчић 2017а: 5–6), а овде се наново у непосредно присуство (близак додир) доводе даљина и дубина, са чиме је, свакако, у вези и слика *даљине просуте у дубине*, из песме „(даљина)” (збирка *Дисање*, Вујчић 1988: 26). Исто тако, даљина може бити и метод релативизације емоционалних релација, у већ поменутој песми „Стрепња”: „Није удаљеност увек у даљини већ је, најчешће, у близини” (Вујчић 2012: 90), да би се доспело до проблематизације са̂ме даљине као екстерног, од бића одмакнутог, помереног локуса, који, парадоксално, може да поприми обличје унутрашње, присвојене, блиске даљине „Слушај како приањају речи / за ту даљину у нама / и присвајају је” (песма „Лице места”, Вујчић 2012: 19).

Даљина, у овладавању посматрањем у поезији Николе Вујчића најфреквентније се спаја са мотивом погледа (али и одјека, одзвањања и неизбежне светлости), нпр. у песми „Молитва”: „Одјек ме односи и тако / мерим даљину. Далеко, / докле поглед допире. При малој / светлости, припијеној за капљице, / готово прозирне-дугуљасте које су / заиста моје сузе” (Вујчић 2012: 21), као што ће, у овој превасходно феноменолошки утемељеној поезији, даљина свој најшири значењски потенцијал остварити у спрези са мотивом светлости, као стањем на које даљина постоји, односно са мотивом неба, као симболом жуђеног бескраја. Тако, у песми „Силазак”, моћ поседовања овладавајуће перцепције приписана је светлости „Једино она признаје да то што гледа / има. Скупља и даје. Потврђује живот” (Вујчић 2012: 34), док се песмом „Небо и земља” у разматрање уводи могућност парцелације, онтолошког разграничења земље и неба, додира и ока, бића које присваја и присвојене категорије (даљине) „’Где почиње небо?’ / (...) / Заиста – где? / Кад отворим врата и изађем, да ли ћу погледом да га додирнем?” (Вујчић 2012: 30), да би, коначно, у песми „Небо”, лирски субјект покушао да зађе иза даљине, иза бескраја, иза неба, да се споји са безмерјем властите жеље „Пуне су ми очи даљине. // Кад гледам, виђено ми се испречи / као зид. / Али, ја волим то иза, / то плаво, које ће ускоро, бити црно” (Вујчић 2012: 57). За

разлику од свеприсуства освајања даљине, освојене даљине и даљине као процеса освајања, мотив близине умирује, стишава песничку имагинацију, стварајући утисак финализације поступка запоседања визуелном или тактилном перцепцијом спознатог предмета/предела/бића „Са већ млохавим мишићима, сличан црву који / господари јабуком, дрхтавом, од стрепње / да јој се петељка / од додира не претвори у рану, успоравам, / јер сам близу. Близу да додирнем" (песма „Додиривање", Вујчић 2012: 23).

Поред дијалектике чула вида и чула додира, кретања и мировања, удаљавања и приближавања, моћи жеље и жеље (воље) за моћ, које репрезентују даљина и близина, пут и место, око и додир, за поетику простора поезије Николе Вујчића конститутиван је још један бинарноопозитни пар – дубина: висина.

ДУБИНА И ВИСИНА

„Где је стварност: на небу или на дну воде? У нашим маштањима, бескрај је исто толико дубок на небу као и под водом." (Башлар 1998: 68), запажање је које у поглављу „Дубоке воде–уснуле воде–мртве воде. 'Тешка вода' у сањарењу Едгара Поа" монографије *Вода и снови*, поводом Поових песничких слика, износи Гастон Башлар, а које може послужити као полазиште за разматрање категорије дубине у поезији Николе Вујчића. Док је даљина, у Вујчићевој поезији, како је показано, претежно везана за мотиве светлости, погледа, одраза, прозора, дотле се дубина везује превасходно за мотив воде. Вода, коју одликују флуидност, протежност и фрагментарност (вода се у Вујчићевој поезији најчешће јавља у облику сузе, капи, росе)[3], у садејству са категоријом дубине, фигурира као *сентимен-*

[3] На протејску природу лајтмотива воде, њену чулну и опажајну полиморфност, указао је Васа Павковић, издвајајући неколике димензије њеног присуства у поезији Николе Вујчића, у којој се јавља у (об)лику „материјалности, прозирности, рефлексивности, умножилачке визуелне снаге и слично" (Павковић 2008: 25).

тално добро поезије Николе Вујчића, будући да, према Башлару „сама вода, као маса, а не више површина, шаље упорну поруку својих одблесака. Само материја може да прими терет мноштва утисака и осећања. Она је сентиментално *добро*" (Башлар 1998: 70). Управо се на динамичном начелу рефлексије (огледања, одражавања) и амбиваленцији између спољашњег и унутрашњег, односно на корелацији воде и дубине, темељи сентиментално добро песме „Поглед": „Гледам / како кап росе клизи по листу / да би видела / своју дубину, / а онда се дуго / и грчевито / држи за руб. / Да се не утопи / у ономе што је видела. / (...) / Можда је то / баш суза / оног који ово гледа" (Вујчић 2009: 86).[4] Ипак, неупоредиво значајније представљало би увиђање функције мотива воде и категорије дубине, као чинилаца метапоетичке равни поезије Николе Вујчића, на којој оне остварују специфичну, како ју је Башлар именовао, *перспективу продубљења* „Ово посматрање није дакле никакав тренутачни Einfühlung, стапање без задршке. Оно је пре, за свет и за нас, извесна перспектива продубљења" (Башлар 1998: 70). Као дубинско самопосматрање, самоогледање и самопонирање, одређени су, у песмама „Страх" и „Скривености", како песнички субјект, тако и сам стваралачки чин „горе је ваздух. / доле сам ја, сав у себи. / у својим пословима у мравињаку речи, / у дубини, у дану као густој трави" (Вујчић 1988: 15), односно „Реч је огледало у чијој дубини сам се једном / скоро утопио, написао сам о томе песму 'У води'" (Вујчић 2017: 17), док се у песми „Скривености" оприсутњена, дозвана, именована песма, „У води" (Вујчић 1980 : 32) може тумачити како као креативна надоградња Офелијиног комплекса (в. Башлар 1998: 107–121), тако и као вид метапоетичког коментара властитог уметничког поступка, у којем се доследно бришу границе између речи и ствари, стварности и текста, материје и форме.

---

[4] На сличан начин, по принципу „сентименталног добра", мотив воде и мотив сузе творе компактан семантички слој и у песмама „Молитва" (Вујчић 2012: 21), „Жеља" (Вујчић 2012: 22), „Празно место" (Вујчић 2012: 63) и „Изблиза" (Вујчић 2012: 100).

Карактеристичан је, такође, начин на који се категорија дубине, као просторна одредница, повезује са темпоралношћу (са категоријом времена), посредством мотива сећања. Ретроспективним погледом, као погледом у минуле садржаје егзистенцијалног искуства, раскривају се простори сећања, заступљени у читавом кругу песама Николе Вујчића у којима се тематизује детињство (нпр. у песмама „Двориште" [Вујчић 2017: 35–37] и „Детињство" [Вујчић 2014: 32]), као простори истинске, исконске дубине, наговештени већ у једној ненасловљеној песми збирке *Дисање* „тек кад сам нагло остарео јавио се осећај / дубине" (Вујчић 1988: 54). На овај начин, дубина поприма обележја психолошке метафоре протока времена, пролазности, којом се, Вујчићева поезија, исто тако, приближава Вордсвортовом *Прелудију*, за који Башлар, управо поводом метафоре дубине, примећује „'Тако сам, каже он, са истом неизвесношћу, дуго уживао надносећи се над површину протеклог времена.'" (Башлар 1998: 72–73), да би поентирао „Да ли се прошлост уопште може описати без слика дубине?" (Башлар 1998: 73). Будући да се поезија Николе Вујчића може одредити као *дневник о времену*, Мандељштамов исказ цитиран у *Дубокој пловидби* „Камен је нека врста дневника о времену, каже Осип Мандељштам" (Вујчић 2017а: 22), постаје уједно, аутопоетичка одредница, а овај мотив задобиће и уметничко уобличење у Вујчићевој песми „Слушање" (у збирци *Скривености*) „Вода у капљицама стално препричава да постоји само / време које невидљиво обликује камен" (Вујчић 2017: 22).

На овај начин, поред мотива воде, и мотив камена укључује се у психолошку метафору дубине поезије Николе Вујчића. Мотив камена, с једне стране, симболизује чврсту материју која се опире уобличењу, захтевајући труд активне имагинације у намери да од ове материје начини песничку форму (о чему је у поглављу „Стена" монографије *Земља и сањарије воље* писао Башлар 2004: 123–136), док, с друге стране, имајући у виду да је Никола Вујчић велики проучавалац и преводилац руске поезије (преводио

је Генадија Ајгија, Владимира Бурича, Генриха Сабгира и Вјачеслава Купријанова, в. Вујчић 2008а: 142), те да је почетком јуна 1987. године, у стану Генриха Сабгира, у Москви (Ул. новослободскаја 57/65, квартир 39А, в. Вујчић 2005: 115), имао прилику да прелиста прва издања Хлебњикова, Мајаковског, Мандељштама, Ахматове, о чему је у више наврата, у тексту „Бела кошуља коју повремено облачим: три песника из 'лианозовске групе'", објављеном у *Повељи* (Вујчић 2005: 112–116) и у тексту „Руски песници", објављеном у зборнику *Поезија Николе Вујчића* (Вујчић 2008а: 142–145), Никола Вујчић оставио сведочанство, неопходно је мотив камена, и уопште поетику простора у поезији овог песника довести у везу са акмеизмом и Осипом Мандељштамом.[5] Мандељштам, тако, у програмском тексту „Јутро акмеизма" истиче „Градити је могуће само у име 'трију димензија', пошто су оне предуслов за било какву градњу. [...] Градити – то значи борити се против

[5] Прва збирка песама Осипа Мандељштама, како у студији „Архитектонско начело акмеизма" подсећа Корнелија Ичин, има наслов *Камен* (в. Ичин 2011: 36), док је песма која ову збирку отвара насловљена „Дисање" (уп. Ичин 2011: 32–33), како гласи и наслов треће збирке песама Николе Вујчића. Митологема камена, као семантичко-естетичка доминанта програмског текста („Јутро акмеизма") и поезије Осипа Мандељштама, повезана је како са акмеистичким разумевањем стваралачког чина као процеса обликовања (потчињавања и уметничког преображаја) материје, њеног обрађивања и укључивања у поредак културе, тако и са концепцијом времена, будући да „У Мандељштамовој поезији време има улогу аналогну камену." (Ичин 2011: 47–49), док, с друге стране, поезију Николе Вујчића акмеизму приближава и њихова заједничка утемељеност у феноменологији „Међутим, упућеност естетских акмеистичких програма на предмет и предметни свет нешто дугује и феноменолошкој теорији, која је посебно присутна у Русији крајем прве деценије XX века, када се преводе Хусерлова *Логичка истраживања* и када његова мисао наилази на одјек у делима руског филозофа Густава Шпета. [...] Прихватање света код акмеиста се испољавало кроз оваплећење егзотичних слика (код Гумиљова) или првобитних строгих боја и облика (код Мандељштама). У сваком случају, предметност акмеистичког света треба разумевати у феноменолошком кључу." (Ичин 2011: 30–31).

празнине и хипнотисати простор" (Мандељштам 1999: 183), као што примећује „Који ће безумник пристати да гради ако не верује у реалност материјала чији отпор мора да савлада. Камен се под руком градитеља претвара у супстанцу, и онај за кога звук длета што разбија камен нема метафизичко значење, тај није рођен да гради" (Мандељштам 1999: 182–183), док се најрелевантнијом указује Мандељштамова паралела између камена и речи: „И док код футуриста реч као таква још хода четвороношке, у акмеизму она први пут заузима достојнији, вертикалан положај, и ступа у камено доба свог постојања" (Мандељштам 1999: 182)[6]. Отуда, не треба занемарити поглавље „Каменолом" (Вујчић 2017а: 21–22), у Вујчићевој књизи *Дубока ūловидба*, као ни фасцинираност српског песника каменом и фосилима (в. Вујчић 2017а: 22), док се, исто тако, транспоновање камена на аутопоетичку раван очитује у „Репликама", у којима реч поприма обележја достојанства и усправног положаја, постајући реч-камен или окамењена реч, као што се чин писања пореди са радом у каменолому „радим у реченици. / то је каменолом!" (Вујчић 2009: 44), чиме камен прераста у мотивску жижу и тачку у којој се пресецају просторне и темпоралне метафоре дубине поезије Николе Вујчића.[7]

---

[6] Достојанство и логосну природу реч-камен у Мандељштамовој поезији задобија поступком моделовања, уметничке трансформације, тј. неимарско-списатељским чином *вајања, клесања, цизелирања*, као у песми „Уметност" Теофила Готјеа, која је, према запажањима Корнелије Ичин, утицала на Мандељштамово окретање неимарском духу и архитектонској конструкцији властитог песништва (в. Ичин 2011: 32–36), будући да је баш „стваралачки чин [...] тај који ће тежину камена претворити у динамички принцип, учинити га делом органске и организоване целине" (Ичин 2011: 38).

7 Управо би „Реч која се у утробу камена завукла" (Вујчић 2017: 16) представљала симболичну ознаку Вујчићевог језичког „материјала", као што се и поређење лирског субјекта и (уз елемент воде и категорију дубине нераскидиво везаног, из речи извађеног и другој речи добаченог) камена „У сваку реч можеш заронити, можеш из ње, / као из воде, извадити каменчић и бацити га / у неку другу реч. Можеш и сам бити / тај бачени каменчић" (Вујчић 2017: 17) указује (ауто)поетички сврсисходним и више него оправданим.

Насупрот дубини, за коју се везује тама, као у песми „Тамна места": „и заиста: / дубља места су тамнија" (Вујчић 2009: 22), висина, као имагинацијски гест елевације, продора у аксиолошки повлашћене, позитивно конотиране, „изнад" просторе, одређена је гестом узрастања, надилажења властитог бића, (о)пружања у простор „Испружене гране, и моје руке, хватају се у висини, све једна другој / измичући. / О, како миришу! / И гране, и руке!" (песма „Јун", Вујчић 2012: 35), или пак прозрачном, блиставом, визуелно раскошном метафором *стуба од светлости* „О, висино, ти не говориш, већ само гледаш, јер си / стуб од светлости, украс ужлебљен у грчеве мојих / прстију." (Вујчић 2012: 83), који фигурира као окриље и постојбина усправљене, окрилаћене речи-камена „О, висино (...) / подижеш ме увис јер / изговарам речи које су у тебе узидане...." (Вујчић 2012: 83), да би се умирење активне, продорне, освајачке, динамичне имагинације Николе Вујчића остварило у сусрету висине, дубине (спуштања) и близине „О, висино, где си ме спустила? Пред олтар? / У твоју близину, на руб мојих дланова? / Да у тишини шуштим као трска." (песма „Стихови о висини", Вујчић 2012: 83). Динамичан укрштај феноменолошких просторних чворишта – даљине и близине, дубине и висине – открива на који начин се поезија Николе Вујчића гради у простору и гради као просторна, у трима димензијама остварена, светла поетичка чињеница.

*

У песми „Подсећање", објављеној у збирци *Скривености*, полазећи од стихова „Баладе" Данијела Драгојевића „'Је ли нам завичај одакле смо отишли / Или тамо гдје ћемо доћи?'" (Вујчић 2017: 41), игром асоцијација, лирски субјект доспева до Борхесове „фитиљаве птице"[8], која „се

[8] У поглављу „Фауна Сједињених Држава" Борхес–Гереринoг *Приручника фантастичне зоологије*, поред фантастичних риба, птица и понија (скривенице, конопара, чајникара, секиродржача, висинских пастр-

у своје гнездо / враћа унатрашке јер њој није важно / куда иде већ / одакле долази" (Вујчић 2017: 41). Било да долази из архетипског, митског, свакодневног или примарног (дечијег) света слика и симбола, било да доспева из трију димензија или у обличју трију димензија, поезија Николе Вујчића, налик Борхесовој фитиљавој птици, враћа се унатрашке – елементарном, чулном, опипљивом, док се од Борхесове птице разликује по томе што јој је битно не само одакле долази него и куда иде. У одговору на анкету уредништва *Летописа Матице српске* („Поезија будућности"), Никола Вујчић приметио је „стих се улива у стих, песма у песму као што се капљица воде улива у речни водоток." (Вујчић 2016: 125), при чему је нужно запазити да се поезија не „улива" само у будућу поезију већ и у будуће интерпретације, па аналогно завршним стиховима песме „Подсећање": „'Лоше би било поуздати се у / своје ријечи', саветује Драгојевић у својој песми. / Да, управо је тако, / речи ме саветују да ћутим" (Вујчић 2017: 41), тумачење поезије Николе Вујчића потребно је вратити унатрашке, од речи ка тишини, потребно је, дакле, предати поетске просторе Вујчићеве поезије просторно-временском, моделативном дејству ћутања.

мки и плазишиљка) појављује се и *фитиљава птица* „која своје гнијездо гради наопако и лети натрашке, не мареći куда иде, већ само одакле долази" (Borhes, Gerero 1980: 45). Иако *фитиљава птица* није посебно издвојена у тексту Вујчићевог приказа, важно је приметити да је Никола Вујчић приказао *Приручник фантастичне зоологије* (в. Vujčić 1981: 154).

ИЗВОРИ

Борхес, Гереро 1980: Борхес, Хорхе Луис; Гереро, Маргарита. *Приручник фантастичне зоологије: књига о измишљеним бићима*. Превео Иван От. Загреб: Знање. (лат.)

Вујчић 1980: Вујчић, Никола. *Тајанствени стрелац*. Београд: Књижевна омладина Србије.

Вујчић 1981: Вујчић, Никола. „Хорхе Луис Борхес: 'Приручник фантастичне зоологије'. Знање, Загреб, 1980." *Поља: месечник за уметност и културу*. Год. 27, бр. 265, март. 154. (лат.)

Вујчић 1984: Вујчић, Никола. „Добра поезија може много [Разговор са Вјачеславом Купријановим]", *Књижевна реч: лист за књижевност, уметност, културна и друштвена питања*. Год. XII, бр. 226, 25. I 1984. 24.

Вујчић 1988: Вујчић, Никола. *Дисање*. Београд: Просвета.

Вујчић 2005: Вујчић, Никола. „Бела кошуља коју повремено облачим: три песника из 'лианозовске' групе". *Повеља: часопис за књижевност, уметност, културу, просветна и друштвена питања*. Год. 35, бр. 2. 112–116.

Вујчић 2008: Вујчић, Никола. *Звук тишине: изабране песме*. Избор и поговор Васа Павковић. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани".

Вујчић 2008а: Вујчић, Никола. „Скица за фотобиографију". *Поезија Николе Вујчића. Зборник радова*. Уредници Славко Гордић и Иван Негришорац. Нови Сад: Матица српска. 113–146.

Вујчић 2009: Вујчић, Никола. *Расути звук: изабране старе и нове песме*. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис".

Вујчић 2012: Вујчић, Никола. *Докле поглед допире и нове песме.* Нови Сад: Културни центар.

Вујчић 2014: Вујчић, Никола. *Сведочење*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани".

Вујчић 2016: Вујчић, Никола. „Поезија будућности [одговор на анкету уредништва *Летописа Матице српске*]". *Летопис Матице српске*. Год. 192, књ. 498, св. 1/2, јул–август, 124–126.

Вујчић 2017: Вујчић, Никола. *Скривености*. Нови Сад: Културни центар.

Вујчић 2017а: Вујчић, Никола. *Дубока тловидба. Повеља*, бр. 3, додатак *Видиа чуда*, бр. 32. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани".

Купријанов 2006: Купријанов, Вјачеслав. *Земљино небо*. Приредио и с руског препевао Никола Вујчић. Сремски Карловци: Бранково коло.

Мандељштам 1999: Мандељштам, Осип. *Песме и есеји*. Избор, превод, предговор и коментари Миодраг Сибиновић. Београд: Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

Башлар 1998: Башлар, Гастон. *Вода и снови: оглед о имаганацији материје.* Превела с француског Мира Вуковић. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Башлар 2004: Башлар, Гастон. *Земља и сањарије воље: оглед о имаганацији материје.* Превела с француског Мира Вуковић. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића. (лат.)

Деспић 2012: Деспић, Ђорђе. „Глас чисте лирике", у: Вујчић, Никола. *Докле погled допире и нове песме.* Нови Сад: Културни центар, 105–113.

Ичин 2011: Ичин, Корнелија. „Архитектонско начело акмеизма". *Поетика: часопис за теорију, историју и критику поезије.* Бр. 2, лето, 3–66.

Никчевић 1991: Никчевић, Желидраг. „Ствари су пуне речи", у: *Тренинг критике*. Титоград: Књижевна омладина Црне Горе. 101–107.

Павковић 2008: Павковић, Васа. „Звук тишине. Записи о песнику Николи Вујчићу", у: *Поезија Николе Вујчића. Зборник радова*. Уредници Славко Гордић и Иван Негришорац. Нови Сад: Матица српска. 19–27.

Пантић 1988: Пантић, Михајло. „Света прозирност ствари", у: *Шум Вавилона (критичко-поетска хрестоматија млађе српске поезије)*. Саставили Михајло Пантић и Васа Павковић. Нови Сад: Књижевна заједница. 454–456. (лат.)

Пантић 2008: Пантић, Михајло. „Песник, између речи и ствари". *Поезија Николе Вујчића. Зборник радова*. Уредници Славко Гордић и Иван Негришорац. Нови Сад: Матица српска. 9–13.

Пантић 2009: Пантић, Михајло. „Бели мит (поезија Николе Вујчића)", у: Вујчић, Никола. *Расути звук: изабране старе и нове песме*. Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис". 89–92.

Пантић 2009а: Пантић, Михајло. „Бели мит", у: *Други свет иза света*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани". 102–105.

Milica V. Ćuković

"DISTANCE SPREAD IN THE DEEP": POETICS OF SPACE IN THE POETRY OF NIKOLA VUJČIC

Summary / The paper analyzes the poetics of space in the poetry of Nikola Vujčić. The phenomenological characteristics of this author's poetic expression are hereinafter noticed and interpreted. Although urban and rural landscapes, directly observed landscapes, and landscapes stored in memory are something that can be distinguished in Nikola Vujčić's poetry, the paper pays special attention to interpreting the functions of four spatial components – distance and proximity, depth and height – in the process of building meaningful plans and poetic images from the entire Vujčić's lyrics. The category of distance is analyzed in multiple correlations with motifs of light, glance, reflection, mirror and window, as a factor in the active, conquering side of the poet's imagination, while the category of proximity is interpreted in the opposite direction – the direction of calming the poetic imagination, mostly in relation to the motif of touch. The category of depth is illustrated through the connections it establishes with the motif of water, but also with the motif of stone and the act of memory / retrospection (as a deep penetration on the time axis). Bearing in mind that Nikola Vujčić is a translator from Russian, the motif of the stone and the identification of the creative act as "working in the quarry" are associated in his poetry with the program text and poetry of Osip Mandelstam, as well as with Acmeism, in which the word "stone" appeared as an important element of the architectural structure of Acmeist poetry. The category of height, on the other hand, is associated with the motifs of light and light pillars, as the antithesis of darkness, connected with depth. The interpretation of correlations between distance and proximity, height and depth, as well as the thematic and motif layers tied to these foundations of poetic space, made it possible, in this paper, to come to more nuanced hermeneutical insights into the overall poetics of Nikola Vujčić.

Институт за књижевност и уметност у Београду
tiskicvet38@gmail.com

НИКОЛА
ВУЈЧИЋ
ПЕСНИК

повеља

Уредник
ДРАГАН ХАМОВИЋ

Издавач
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ”
КРАЉЕВО

За издавача
ЈАСМИНКА МАРКОВИЋ

Главни и одговорни уредник
ДЕЈАН АЛЕКСИЋ

Оперативни уредник
АНА ГВОЗДЕНОВИЋ

Регистар имена сачинила
АНА ГВОЗДЕНОВИЋ

Графички дизајн
ДРАГАН ПЕШИЋ

Превод резимеа на енглески
НАТАША ПАВЛОВИЋ

Штампа
САЈНОС
Нови Сад

Тираж
300

Краљево
2022

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Вујчић Н.(082)

Никола Вујчић, песник : зборник / уредник Драган Хамовић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани", 2022 (Нови Сад : Сајнос). – 271 стр. ; 20 cm. – (Едиција Повеља. Библиотека Преображење ; књ. 26)

Тираж 300. – Стр. 9–12: Биране речи Николе Вујчића / Драган Хамовић. – Напомене и библиографске референце уз радове. – Библиографија уз већину радова. – Summaries. – Регистар.

ISBN 978-86-6104-031-3

1. Хамовић, Драган, 1970– [уредник] [аутор додатног текста]
а) Вујчић, Никола (1956–) –– Поезија –– Зборници

COBISS.SR-ID 71202057